

Marka Kordosa Historia Matematyki

Czy matematyka ma historię? Dziwne pytanie, przecież wiadomo. Co wiemy na ten temat? No... był Tales, Pitagoras i... Tu zaczynają się kłopoty. Gorączkowo staramy się przypomnieć, co na ten temat mówiono nam w szkole. Niestety, najczęściej nie ma czego przypominać – zwyczajnie, nic o historii matematyki nie mówiono. Uczeń kończąc szkołę jest przekonany, że matematyka nie ma historii. Na biologii, geografii a nawet na fizyce, nie mówiąc już o tzw. przedmiotach humanistycznych, wspomina się o twórcach, odkrywcach, uczonych. Matematyka nie ma swoich bohaterów, nie wiadomo kto ją stworzył, kto dowodził twierdzenia, stawiał nowe definicje. Matematyka po prostu była i jest.

Trudno mieć o to pretensje do nauczycieli. Oni też byli uczeni matematyki ahistorecznej. We współczesnych podręcznikach akademickich i poważnych dziełach naukowych nie ma miejsca na wzmianki historyczne, czy notki biograficzne. Książek poświęconych historii matematyki jest w języku polskim niezwykle mało i są prawie niedostępne. Nauczyciel skazany był na nieliczne artykuły i opracowania oraz na poczet Wielkich Matematyków, chyba, że zechciał sięgnąć po literaturę obcojęzyczną.

I oto pojawia się na rynku chyba pierwsza w języku polskim historia matematyki napisana przez polskiego matematyka. Gdy ukaże się ten numer „Matematyki, Społeczeństwa, Nauczania”, to z pewnością będzie już dostępna książka Marka Kordosa pod tytułem „Wykłady z historii matematyki”. Surowy tytuł może sugerować, że będzie to poważne dzieło zawierające ogromną liczbę faktów, liczne powołania na teksty źródłowe i rozbudowaną bibliografię.

A czego naprawdę może spodziewać się czytelnik? Przede wszystkim informacji o rozwoju matematyki od „pierwotniaka do Bourbakiego”, jak pisze sam autor. „Wykłady” rozpoczynają się od absolutnie niezwykle i całkowicie osobistych, choć popartych faktami rozważań na temat metodologii badań historycznych. (Interesujące będą reakcje zawodowych historyków, którzy przypadkowo przeczytają ten fragment.) Dalej rozpoczyna się wykład historii matematyki, począwszy od zamierzchłej prehistorii, aż do czasów drugiej wojny światowej.

Ale jaki to wykład! Każdy znajdzie coś dla siebie. Jest bogato naszkicowane tło historyczne, tak że fakty matematyczne nie są zawieszane w próżni. Dla tych co lubią biografie są informacje o konkretnych postaciach. Nie brak też anegdot oraz konkretnej matematyki zgodnie z zasadą, że nie ma historii matematyki bez samej matematyki. I tak, czytelnik może zapoznać się z dowodem Archimedesa, że π „okręgowe” jest identyczne z π „kołowym” (ciekawe co z π kulitym), jak dokonać trysekcji kąta i podwojenia sześciangu metodami starożytnych. Można prześledzić rozumowanie Newtona przy wyprowadzaniu powszechnego prawa ciężenia i zobaczyć bez używania metod różniczkowych jakie własności ma tautochrona oraz wiele, wiele innych.

„Wykłady” czyta się znakomicie; napisane są żywo i ciekawie. Autor nie pozwala czytelnikowi na zbyt długie zajmowanie się jednym zagadnieniem. Gdy zaczynamy się już orientować w metodach matematyki babilońskiej czy egipskiej, zostajemy natychmiast przeniesieni do starożytnej Grecji. Po informacjach z historii ogólnej i historii matematyki Kordos proponuje odrobinę matematyki, by znów przejść do problemów historycznych i tak przez wszystkie rozdziały. Książkę czyta się dobrze również dlatego, że autor nie pozostaje obojętny w stosunku do przedstawianych informacji. Chętnie prezentuje własne, często śmiało i dość ryzykowne hipotezy przeplatając je z faktami i koncepcjami już klasycznymi. Wiele dobrze znanych historii ukazanych jest w nieoczekiwanym kontekście z zaskakującymi wnioskami. Czytelnik ma szansę podpatrzeć, których z wielkich autor darzy sympatią, a których traktuje raczej chłodno.

Puryści i niektórzy historycy będą krytykowali książkę za zbyt swobodne interpretowanie faktów, brak źródeł i literatury. Kordos sam przyznaje, że celowo nie cytuje źródeł, z których korzysta, gdyż „studiować historię matematyki należy z bardziej naukowych książek”.

Zdzisław POGODA

Marek Kordos, *Wykłady z historii matematyki*, WSiP, 1994, ISBN 83-02-05591-3, str. 301.